

Marta Flis-Świeczkowska
Uniwersytet Gdański
ORCID: 0000-0001-5014-8482
marta.flis-swieczkowska@prawo.ug.edu.pl

Pełnomocnik małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym – postulaty *de lege ferenda*

Przyczyną do podjęcia rozważań zawartych w niniejszym artykule była konferencja prasowa Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości Marcina Romanowskiego, który w 21 lutego 2021 r. ogłosił, że Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało kompleksowy projekt 21 zmian w przepisach, dzięki którym prawo ma być bardziej przyjazne dzieciom. Jedną z zapowiedzianych zmian jest zapewnienie od samego początku procesu karnego profesjonalnej pomocy adwokata bądź radcy prawnego dla małoletniego pokrzywdzonego przestępstwem seksualnym.

Zapowiedziana zmiana wywołuje wiele pytań i wątpliwości dotyczących dokładnego uregulowania tejże instytucji.

W aktualnym stanie prawnym, z uwagi na brak zdolności do czynności procesowych małoletniego, jego prawa zgodnie z treścią art. 51 § 2 Kodeksu postępowania karnego (dalej jako k.p.k.) wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć małoletni pozostaje. Przedstawicielem ustawowym małoletniego jest osoba, której umocowanie nie wynika z woli reprezentowanego¹, a z przepisu ustawy. Najczęściej jest nim rodzic dziecka, ale tę rolę może pełnić również opiekun ustanowiony przez sąd opiekuńczy, jeżeli żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo rodzice są nieznani.

W sytuacji gdy osoby, które są uprawnione do reprezentacji małoletniego, nie chcą bądź nie mogą podejmować działań w tym zakresie, mają możliwość ustanowienia dla niego pełnomocnika, bowiem zgodnie z dyspozycją art. 87 § 1 k.p.k. pełnomocnika może ustanowić strona inna niż oskarżony, w tym również pokrzywdzony. Należy podkreślić, że działanie pełnomocnika mało-

¹ A. Szpunar, *Stanowisko prawne pełnomocnika*, „Przeгляд Notarialny” 1949, nr 1–2, s. 60.

letniego w procesie jest fakultatywne, co oznacza, że bez względu na to, czy pełnomocnik zostaje ustanowiony z urzędu (wówczas pierwotnym źródłem umocowania jest wola rodziców wyrażona we wniosku o wyznaczenie pełnomocnika), czy z wyboru (wówczas wola rodziców wynika wprost z oświadczenia woli o ustanowieniu pełnomocnika), wyłącznie wola osób reprezentujących małoletniego może spowodować jego ustanowienie.

Odmienne sytuacja wygląda, jeżeli chodzi o nieletnich sprawców przestępstw, bowiem zgodnie z dyspozycją art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k., w sytuacji gdy podejrzany bądź oskarżony nie ukończył 18 lat, musi mieć obrońcę. Jest to jeden z przypadków tzw. obrony obligatoryjnej. Oznacza to, że w sytuacji w której nie ustanowiono dla takiego podejrzanego (oskarżonego) obrońcy z urzędu, w postępowaniu przygotowawczym z wnioskiem o wyznaczenie obrońcy z urzędu do sądu właściwego do rozpoznania sprawy występuje prokurator. Natomiast w postępowaniu sądowym obrońcę z urzędu wyznacza prezes sądu lub referendarz sądowy. Wskazuje się przy tym, że wymóg posiadania przez nieletniego obrońcy wynika z faktu, iż z uwagi na nie w pełni wykształconą dojrzałość psychiczną i społeczną nieletniego konieczna jest pomoc obrońcy².

Wydaje się, że te same względy przemawiają za objęciem identyczną ochroną małoletnich pokrzywdzonych. Jednak brak odesłania w art. 88 § 1 k.p.k. do przepisu art. 79 § 1 i § 2 k.p.k. skutkuje tym, że w aktualnym stanie prawnym małoletni pokrzywdzeni nie stanowią uczestników postępowania karnego, w stosunku do których zachodzi przypadek obligatoryjnej reprezentacji przez pełnomocnika. Warto w tym kontekście wspomnieć, że w Kodeksie postępowania karnego wyłącznie w jednym z postępowań toczącym po uprawomocnieniu się orzeczenia, tj. w postępowaniu o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie możemy spotkać się z instytucją pełnomocnika obligatoryjnego. W myśl art. 556 § 3 k.p.k. żądający odszkodowania może bowiem ustanowić pełnomocnika, zaś przepisy art. 78–81 stosuje się odpowiednio. Cytowany przepis, jako szczególny wobec art. 87 § 1 k.p.k. i art. 88 § 1 k.p.k., pozwala zatem na ustanowienie pełnomocnika obligatoryjnego w sytuacjach przewidzianych w art. 79 § 1 pkt 1, 2 i 4 oraz § 2 k.p.k. Poza tym jednym przypadkiem, w zasadniczym nurcie procesu, instytucja pełnomocnika obligatoryjnego na gruncie postępowania karnego nie funkcjonuje.

Należy jednak odnotować, że w piśmiennictwie niejednokrotnie zgłaszano postulaty wskazujące na potrzebę i zasadność wprowadzenia przepisu, który zobowiązywałby organ procesowy do ustanowienia w określonych sytuacjach

² R.A. Stefański, *Nieukończenie przez oskarżonego 18 lat*, [w:] P. Wiliński (red.), *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, Warszawa 2015, LEX.

pełnomocnika obligatoryjnego³. Podnoszono, że względy humanitarne wymagają, aby w sytuacjach, gdy bezradność osoby w normalnych warunkach uprawnionej do korzystania z pomocy pełnomocnika jest wręcz oczywista, organ procesowy powinien zostać zobligowany do ustanowienia takiej osobie pełnomocnika⁴. Podkreślano również, że pełnomocnik powinien być wyznaczony, w sytuacji gdy opiekun faktyczny osoby nieporadnej, o której mowa w art. 51 § 3 k.p.k., nie wykonuje praw pokrzywdzonego⁵. Również w zakresie postępowania prywatnoskargowego, które jest w znacznym stopniu odformalizowane, wyrażano pogląd wskazujący w pewnych sytuacjach na potrzebę obligatoryjnego wyznaczenia pełnomocnika z urzędu, podnosząc, że „oskarżyciel prywatny, z uwagi na wiek, stan zdrowia i niezaradność życiową, nie może zostać pozbawiony możliwości właściwego zainicjowania i przeprowadzenia procesu”, przy czym dodawano, że „koszty i inne okoliczności natury faktycznej nie mogą zamykać uprawnionemu prawa do sądu i sądowego rozpoznania sprawy”⁶.

Należy jednak dostrzec, że zgodnie z treścią przepisu art. 98 § 2 pkt 1 i 2 w zw. z § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (dalej jako k.r.o.), w sytuacji gdy sprawcą przestępstwa są rodzice, jeden z rodziców bądź małżonek rodzica tzw. niekrzywdzącego, ustanawiany jest dla małoletniego pokrzywdzonego przez sąd opiekuńczy kurator procesowy – niezależnie od woli osób małoletniego reprezentujących. W takiej bowiem sytuacji rodzic niekrzywdzący nie może⁷, działając jako przedstawiciel ustawy o małoletniego, wykonywać jego praw jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym⁸.

³ W. Posnow, *Pełnomocnik w procesie karnym*, [w:] L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. II, Wrocław 1997, s. 151. Postulat ten został zaaprobowany w doktrynie. Zob. Z. Gostyński, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, Warszawa 2003, s. 608–609, jak również D. Gil, *Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego w polskim procesie karnym*, Warszawa 2011, s. 89; A. Drozd, *Realizacja interesów pokrzywdzonego w trybach konsensualnych*, [w:] T. Grzegorzczak, J. Izidorczyk, R. Olszewski (red.), *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 638; A. Drozd, *Analiza wybranych aspektów funkcjonowania instytucji pełnomocnika w kontradiktoryjnym procesie karnym*, [w:] A. Lach (red.), *Postępowanie dowodowe w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, Toruń 2014, s. 145.

⁴ W. Posnow, op. cit., s. 151 – pogląd zaaprobowany m.in. przez Z. Gostyńskiego, S., Zabłockiego (red.), op. cit., s. 608–609, jak również D. Gila, op. cit., s. 89.

⁵ Z. Gostyński, S. Zabłocki, (red.), op. cit., s. 608–609.

⁶ D. Gil, op. cit., s. 89.

⁷ Jedynym wyjątkiem, kiedy rodzic może wykonywać prawa małoletniego pokrzywdzonego, jest sytuacja, kiedy popełnione zostało względem dziecka przestępstwo niealimentacji. Jak wskazał bowiem Sąd Najwyższy w postanowieniu z 25 czerwca 2020 r., sygn. akt I KZP 4/20, „czynności prawne podejmowane przez przedstawiciela małoletniego pokrzywdzonego (dziecka) w postępowaniu karnym prowadzonym o przestępstwo z § 1 lub 1a art. 209 k.k. przeciwko rodzicowi dziecka, są czynnościami prawnymi dotyczącymi m.in. należnych dziecku od tego rodzica środków utrzymania i wychowania, w rozumieniu art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o., zatem prawa małoletniego w tym postępowaniu może wykonywać drugi z rodziców”.

⁸ Por. uchwała SN z 30 września 2010 r., sygn. akt I KZP 10/10, OSNKW 2010, nr 10, poz. 84 z aprobowanymi glosami: S. Durczak-Żochowskiej, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2011, nr 4, M. Kornak, 2010, LEX, M. Manikowskiej, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2011, nr 1 i W. Sycha, „Ius Novum” 2011, nr 1. Zob. również wyrok SN

Podkreślić należy, że zgodnie z aktualną treścią art. 99¹ k.r.o. kuratorem reprezentującym dziecko w procesie karnym może być ustanowiony wyłącznie adwokat lub radca prawny, który 1) wykazuje szczególną znajomość spraw dotyczących dziecka, tego samego rodzaju lub rodzajowo odpowiadających sprawie, w której wymagana jest reprezentacja dziecka, 2) lub ukończył szkolenie dotyczące zasad reprezentacji dziecka, praw lub potrzeb dziecka. W uzasadnieniu do projektu ustawy wprowadzającej powyższe rozwiązanie⁹ wskazano, że wybór adwokatów i radców prawnych, „jako podstawowych grup zawodowych, wśród których należy poszukiwać kandydatów na kuratora ustanawianego na podstawie art. 99 k.r.i.o., jest uzasadnione założeniem, że radca prawny i adwokat, jako pełnomocnicy profesjonalni dysponujący największą wiedzą oraz doświadczeniem zawodowym w reprezentowaniu innych osób w postępowaniach (zarówno sądowych, jak i administracyjnych) gwarantują właściwe zabezpieczenie interesów dziecka, jeżeli potrzebne jest dokonanie czynności (...). Nie bez znaczenia jest również to, że zarówno adwokaci, jak i radcowie prawni zobowiązani są do przestrzegania zasad etycznych”.

Przede wszystkim wątpliwości budzi jednak fakt, że reprezentacja małoletnich w procesie karnym może różnić się w zależności od tego, kto był sprawcą danego przestępstwa. W dużej mierze sprawcami przestępstw¹⁰ na tle seksualnym popełnianych względem dzieci są członkowie ich rodzin, w tym niejednokrotnie ojcowie bądź matki. Stąd też rodzą się pytania, czy planowana przez Ministerstwo Sprawiedliwości zmiana będzie obejmowała wszystkie sytuacje reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego, bez względu na fakt, czy przestępstwo zostało popełnione przez rodzica, czy też inną osobę. Jaka konkretnie forma przedstawicielstwa zostanie przedstawiona w projekcie ustawy – pełnomocnik z urzędu czy pełnomocnik obligatoryjny? A może planowane jest zupełnie nowe rozwiązanie, nieznanе dotychczas ustawie? Jako uzasadnione jawi się też pytanie, czy instytucja kuratora procesowego zostanie zniesiona na rzecz nowej regulacji, czy też obie formy przedstawicielstwa będą funkcjonowały niezależnie od siebie, stanowiąc instytucje komplementarne?

z 1 grudnia 2010 r., sygn. akt III KK 315/09, LEX nr 686665; postanowienie SN z 11 stycznia 2011 r., sygn. akt V KK 125/10, OSNKW-R 2011, poz. 27; postanowienie SN z 18 października 2011 r., sygn. akt V KK 209/11, OSNKW-R 2011, poz. 1879; postanowienie SN z 18 października 2011 r., sygn. akt V KK 210/11, OSNKW-R 2011, poz. 1880.

⁹ Dz.U. z 2019 r., poz. 1146.

¹⁰ Zob. M. Beisert, *Kazirodztwo. Rodzice w roli sprawców*, Warszawa 2004, s. 15, 26–28. Por. również sprawozdania z realizacji procedury „Niebieskie karty” – Sprawozdania z realizacji procedury „Niebieskie Karty” – Przemoc w rodzinie – Statystyka, <https://policja.pl>. Należy odkreślić, że w ramach procedury niebieskiej karty raportowana jest każda forma przemocy, w tym również przemoc seksualna – zob. również J. Włodarczyk, *Przemoc wobec dzieci. Dzieci się liczą – raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka” 2017, nr 1, s. 198, 200; R. Szredzińska, J. Włodarczyk, *Przemoc w rodzinie – wyniki Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka” 2019, nr 3, s. 37, 43 i nast.

Nakreślając pewien kontekst¹¹, należy przypomnieć, że kwestia udziału kuratora procesowego w postępowaniu karnym – jako przedstawiciela małoletniego pokrzywdzonego – przez lata wzbudzała wątpliwości, które definitywnie rozwił wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 stycznia 2014 r., w którym stwierdzono, że art. 51 § 2 k.p.k. w związku z art. 98 § 2 pkt 2 w związku z art. 98 § 3 w związku z art. 99 k.r.o. w zakresie, w jakim wyłącza możliwość wykonywania przez rodzica małoletniego – działającego w charakterze przedstawiciela ustawowego – praw tego małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko drugiemu z jego rodziców i wprowadzają obowiązek ustanowienia w tym celu kuratora, są zgodne z art. 47 w związku z art. 51 ust. 1, z art. 48 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 i z art. 72 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz nie są niezgodne z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i z art. 72 ust. 3 Konstytucji¹². Co więcej, Trybunał Konstytucyjny w ślad za przedmiotowym wyrokiem, działając w trybie art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym¹³, wydał postanowienie sygnalizujące z 11 lutego 2014 r., sygn. akt S 2/14¹⁴, w którym przedstawił Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej uwagi dotyczące niezbędności podjęcia działań ustawodawczych, zmierzających do usunięcia nieprawidłowości w postępowaniach karnych, w których osoby małoletnie, pokrzywdzone w wyniku przestępstwa jednego z rodziców lub obojga rodziców, reprezentowane są przez kuratora ustanowionego przez sąd opiekuńczy. Postanowienie to, choć nie ma mocy powszechnie obowiązującej¹⁵, niewątpliwie przyczyniło się do wszczęcia prac legislacyjnych dotyczących instytucji kuratora procesowego i jego udziału w postępowaniu karnym.

Dopiero jednak 20 września 2019 r., na podstawie ustawy z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego¹⁶, weszła w życie bardzo istotna nowelizacja przepisów dotyczących kuratora procesowego, wskutek której gruntownie znowelizowano treść art. 99 k.r.o. Ponadto wprowadzono przepisy, w których wprost określono, jakim wykształceniem oraz kwalifikacjami ma się charakteryzować osoba kuratora (art. 99¹ k.r.o.), a także określono, jakie obowiązki i uprawnienia posiada kurator (art. 99² k.r.o.) oraz uregulowano kwestie dotyczące wynagradzania kuratorów (art. 99³ k.r.o.).

¹¹ Zob. szerzej uwagi dotyczące instytucji kuratora procesowego: M. Flis-Świeczkowska, *Kurator procesowy jako podmiot reprezentujący małoletniego w postępowaniu karnym*, [w:] M. Różański (red.), *Prawo w służbie ochrony dzieci: ustawodawstwo, praktyka, wyzwania*, Olsztyn 2020, s. 181–186.

¹² Wyrok TK z 21 stycznia 2014 r., sygn. akt SK 5/12, LEX nr 1415468.

¹³ Dz.U. z 2019 r., poz. 2393.

¹⁴ OTK-A 2014, Nr 2, poz. 19, LEX nr 1447958.

¹⁵ K. Działocha, S. Jarosz-Ukowska, *Wykonywanie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w praktyce konstytucyjnej organów państwa*, Warszawa 2013, s. 481.

¹⁶ Dz.U. z 2019 r., poz. 1146.

Mimo tak szerokiego uregulowania tej instytucji w przepisach, cały czas pojawiają się jednak wątpliwości natury prawnej dotyczące uczestnictwa i roli kuratora w procesie karnym. Niejednokrotnie bowiem w różnych miejscach wymiany poglądów adwokatów bądź radców prawnych, a nawet w orzecznictwie, można spotkać się z wątpliwościami dotyczącymi instytucji kuratora, obejmującymi zarówno kwestie bardzo istotne, o znaczeniu kluczowym dla prawidłowego wypełniania tej roli, jak: kompetencje kuratora, w tym dotyczące udziału w przesłuchaniu małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k., możliwości wyznaczenia przez kuratora pełnomocnika, wniesienia przez kuratora subsydiarnego aktu oskarżenia, jak i kwestie w przekonaniu autorki mniej istotne, takie jak: możliwość wyznaczenia przez kuratora substytutu¹⁷, wynagrodzenie, jakie powinien otrzymać czy nawet kwestie związane z obowiązkiem występowania przez kuratora w todzie.

Wątpliwości te wynikają z jednej strony z podobieństwa¹⁸ zachodzącego między dwoma instytucjami z uwagi na zasadniczo tożsamą rolę, jaką mają pełnić kurator i pełnomocnik, z drugiej zaś – z niewielkiej liczby opracowań dotyczących instytucji kuratora oraz skromnego dorobku judykatury w tym zakresie.

Mając na uwadze powyższe, wydaje się, że planowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości zmiany powinny zmierzać w kierunku wprowadzenia do Kodeksu postępowania karnego przepisów regulujących instytucję pełnomocnictwa obligatoryjnego bądź pełnomocnika z urzędu w sprawach, w których pokrzywdzonym byłby małoletni. Pozostaje jednak wątpliwość, jak dokładnie powinna być uregulowana ta instytucja, aby z jednej strony zapewniała jak najszerszą ochroną interesów małoletniego pokrzywdzonego, zaś z drugiej strony była na tyle zakotwiczona w systemie prawnym, by generować jak najmniej wątpliwości interpretacyjnych.

Zdaniem autorki niniejszego artykułu najbardziej efektywnym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego instytucji pełnomocnika obligatoryjnego dla małoletniego pokrzywdzonego, który byłby ustanawiany dla każdego małoletniego pokrzywdzonego (niezależnie od jego wieku). Co więcej, podobnie jak jest to przyjęte w przypadku obrony obligatoryjnej¹⁹, wyznaczenie pełnomocnika z urzędu nie mogłoby być uzależnione od sytuacji majątkowej małoletniego pokrzywdzonego czy szerzej – sytuacji majątkowej jego rodziny.

Wskazać należy, że ograniczenie, w projekcie zapowiadany przez Ministerstwo, profesjonalnej pomocy wyłącznie do pokrzywdzonych przestępstwami seksualnymi, należy uznać za pozbawione racjonalnych argumentów, bowiem

¹⁷ Wyrok SO w Gliwicach z 5 marca 2019 r., sygn. akt III Ca1073/18, Lex 2679836.

¹⁸ Szerzej na ten temat zob. M. Flis-Świczowska, op. cit., s. 161–180.

¹⁹ S. Steinborn, [w:] J. Grajewski, P. Rogoziński, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, 2016, LEX, art. 79.

te same względy, jak fachowość, zdolność wyrażania czy wsparcie psychiczne²⁰, przemawiają za tym, żeby każdy małoletni pokrzywdzony był reprezentowany przez fachowego przedstawiciela.

Niewątpliwie podczas procesu legislacyjnego, celem uproszczenia i ujednolicenia kwestii reprezentacji małoletnich pokrzywdzonych, należałoby zrezygnować z udziału kuratora procesowego w procesie karnym i przyjąć, że niezależnie od tego, kto jest sprawcą przestępstwa, małoletni pokrzywdzony winien być reprezentowany przez pełnomocnika obligatoryjnego. Jednakże z uwagi na fakt, że sprawcą przestępstwa mogą być również rodzice, rodzic, małżonek (partner) rodzica małoletniego, przepisy dotyczące obrony obligatoryjnej musiałyby być stosowane z pewnymi odmiennościami.

Jest to niezwykle istotne, bowiem gdyby wprost stosować przepisy dotyczące obrony obligatoryjnej (art. 79 § 1 k.p.k.), kwestia wyznaczenia pełnomocnika obligatoryjnego wyglądałaby w ten sposób, że w sytuacji w której małoletni pokrzywdzony nie byłby reprezentowany przez pełnomocnika ustanowionego z wyboru przez osobę, która go reprezentuje na podstawie przepisu art. 51 § 2 k.p.k., to w postępowaniu przygotowawczym z wnioskiem o wyznaczenie obrońcy z urzędu do sądu właściwego do rozpoznania sprawy musiałby wystąpić prokurator. Z kolei w postępowaniu sądowym pełnomocnika z urzędu wyznaczałby prezes sądu lub referendarz sądowy. Natomiast w sytuacji choćby znikomego prawdopodobieństwa pokrzywdzenia przez rodziców, jednego z rodziców, małżonka rodzica, jak również partnera rodzica, z uwagi na te same względy, jakie przemawiają aktualnie za reprezentacją małoletniego pokrzywdzonego przez kuratora²¹ (przede wszystkim ewentualny konflikt interesów), pełnomocnik powinien być wyznaczany automatycznie (obligatoryjnie) z urzędu.

Co więcej, wydaje się, że katalog podmiotów wskazany powyżej, powinien ulec rozszerzeniu przez dodanie do niego „osoby najbliższej dla rodzica”, rozumianej zgodnie z definicją zawartą w art. 115 § 11 Kodeksu karnego (dalej jako k.k.). Niejednokrotnie bowiem mają miejsce sytuacje, gdy sprawcą przestępstwa, szczególnie na tle seksualnym, są partnerzy (konkubenci) rodziców. Badania²² wskazują również, że inne osoby najbliższe względem rodziców,

²⁰ Zob. A. Zachuta, *Bezpłatna pomoc prawna z urzędu w procesie karnym (art. 78 § 1 k.p.k.)*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 7–8, s. 184; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 306 oraz por. C. Kulesza, *Rola pełnomocnika w ochronie praw pokrzywdzonego*, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Wiktyimizacja wtórna. Geneza, istota i rola w przekształceniu polityki traktowania ofiar przestępstw*, Warszawa 2012, s. 118.

²¹ M. Flis-Świeczkowska, op. cit., s. 184–185.

²² Por. m.in. M. Beisert, *Kazirodztwo. Rodzice w roli sprawców*, Warszawa 2004, s. 15, 26–28; A. Izdebska, K. Pilarczyk, *Wykorzystanie seksualne dziecka. Wyniki Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka” 2019, nr 3, s. 84; O. Trocha, *Udział małoletnich w postępowaniu karnym z art. 207 k.k. Raport z badań aktowych*, Warszawa 2014, s. 4, 16, 33; S. Wójcik, *Przemoc fizyczna wobec dzieci*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka” 2012, nr 2, s. 7, 10, 11, 17; idem, *Postawy wobec kar fizycznych i ich stosowanie w sześciu krajach Europy Środkowo-Wschodniej – wyniki między-*

a tym samym i małoletnich pokrzywdzonych, dopuszczają się przestępstw względem małoletnich. Bowiem także aktualnie, mając na względzie katalog sytuacji, w których wyznaczany jest kurator procesowy (art. 98 § 2 pkt 1 i 2 w zw. z § 3 k.r.o.), tj. pokrzywdzenie przez rodziców, rodzica bądź małżonka rodzica, nie we wszystkich sytuacjach konfliktu interesów, wymagających szczególnej ochrony i reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, są one zapewniane. Obowiązki wyznaczenia pełnomocnika dla małoletniego w sytuacji pokrzywdzenia przez osobę najbliższą dla rodzica, rozumianą zgodnie z definicją zawartą w art. 115 § 11 k.k., niewątpliwie przysłużyłoby się do podwyższenia standardów ochrony tej grupy pokrzywdzonych, eliminując sytuacje zagrożenia związanego z ambiwalentnym zaangażowaniem ze strony rodzica niekrzywdzącego.

Podsumowując, taka zmiana przepisów skutkowałaby tym, że w sytuacji gdyby potencjalnym sprawcą przestępstwa byli rodzice bądź osoba dla rodzica najbliższa, małoletni pokrzywdzony byłby obligatoryjnie reprezentowany przez pełnomocnika wyznaczanego z urzędu, niezależnie od sytuacji majątkowej pokrzywdzonego.

Zmiana regulacji skutkująca zastąpieniem kuratora procesowego pełnomocnikiem obligatoryjnym byłaby niezwykle istotna również w kontekście uczestnictwa przedstawiciela małoletniego w jego przesłuchaniu w trybie określonym w art. 185a k.p.k., regulującym przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego poniżej 15 roku życia²³, który został pokrzywdzony przestępstwami określonymi we wskazanym przepisie. Aktualnie, zgodnie z treścią art. 185 § 2 k.p.k., pełnomocnik pokrzywdzonego „ma prawo wziąć udział w przesłuchaniu”, zaś osoba wymieniona w art. 51 § 2 (przedstawiciel ustawowy, czyli m.in. kurator) lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego „ma prawo być obecna przy przesłuchaniu”, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego.

Patrząc zatem literalnie na treść cytowanego przepisu, w którym ustawodawca przyjął, że prokurator, obrońca, pełnomocnik pokrzywdzonego „mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu”, oraz respektując zakaz wykładni synonimicznej, należy stwierdzić, że jedynie pełnomocnik posiada uprawnienie do czynnego udziału w przesłuchaniu, przykładowo zadając pytania czy wnioskując o uchylenie pytania. Natomiast regulując udział kuratora procesowego w tej czynności, ustawodawca wskazał, że osoba wymieniona w art. 51 § 2 k.p.k., czyli m.in. kurator, który jest przedstawicielem ustawowym ma-

narodowego badania „*The Problem of Child Abuse*”, „Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka” 2013, nr 4.

²³ Zob. Ł. Cora, *Przesłuchanie konfrontacyjne małoletniego w procesie karnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2018, nr 41, s. 279–289; A. Malarewicz-Jakubów, *Wybrane prawne aspekty przesłuchania małoletniego w charakterze świadka w postępowaniu karnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2018, nr 39, s. 83–93.

letniego, może być jedynie obecna przy przesłuchaniu. Oznacza to, że kurator nie posiada kompetencji do czynnego udziału (np. zadając pytania czy wypowiadając się w kwestiach związanych z przeprowadzaną czynnością), zaś jego rola powinna ograniczać się wyłącznie do czuwania nad prawidłowością przeprowadzania czynności czy wspieraniu małoletniego.

Zatem w sytuacji, gdyby jedynym podmiotem uprawnionym do reprezentacji małoletniego był pełnomocnik, w sposób prawidłowy zabezpieczone byłyby interesy małoletniego pokrzywdzonego – niezależnie od tego, jaki podmiot był sprawcą przestępstwa. Niewątpliwie wyłącznie bezpośredni udział w czynności przesłuchania pozwala na osiągnięcie realnego wpływu na przebieg czynności procesowej o tak istotnym znaczeniu, a przez to umożliwia efektywną ochronę interesów procesowych osoby reprezentowanej, przyczyniając się do realizacji jednego z zasadniczych celów postępowania karnego, potwierdzonego treścią art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.

Co więcej, w celu kompleksowego uregulowania kwestii związanych z pełnomocnikiem małoletniego pokrzywdzonego ustawodawca powinien rozważyć wprowadzenie przepisów, które przewidywałyby następujące rozwiązania:

1) Jako uzasadniona jawi się propozycja wprowadzenia przepisu gwarantującego, że do czasu wyznaczenia pełnomocnika dla małoletniego pokrzywdzonego oraz zapoznania się przez niego z aktami postępowania, przesłuchanie małoletniego nie może się odbyć.

2) Efektywna obrona interesów małoletniego pokrzywdzonego wymaga, by udział pełnomocnika podczas przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego, jak również podczas rozprawy, był obowiązkowy.

3) Należy postulować wprowadzenie do katalogu bezwzględnych przyczyn odwoławczych przesłanki, określającej że w sytuacji, gdy małoletni pokrzywdzony nie miał pełnomocnika oraz pełnomocnik nie brał udziału w czynnościach, w których jego udział był obowiązkowy, orzeczenie podlegałoby uchyleniu niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu uchybienia na treść orzeczenia.

Niezależnie od faktu, że przedmiotem procesu karnego jest kwestia odpowiedzialności, a centralną jego figurą pozostaje oskarżony, nie sposób tracić z pola widzenia, że respektowanie standardów wynikających z zasady rzetelnego procesu, która – jak słusznie przyjmuje się w doktrynie – ma również odpowiednie zastosowanie do pokrzywdzonego²⁴, wymaga także, aby interesy małoletniego pokrzywdzonego realizować za pomocą instytucji gwarantujących tożsamy stopień ochrony.

Nie powinno budzić przy tym wątpliwości, że zapewnienie efektywnej pomocy prawnej ze strony pełnomocnika najczęściej konieczne jest już na początkowym etapie postępowania, zaś waga czynności przesłuchania pokrzywdzo-

²⁴ Zob. C. Kulesza, *Rola pełnomocnika w ochronie praw pokrzywdzonego*, [w:] L. Mazowiecka (red.), op. cit., s. 119.

nego w trybie art. 185a k.p.k. i prawidłowe jej przeprowadzenie mają kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia w sprawach tego rodzaju. Na dalszym etapie postępowania – niezależnie od tego, czy pełnomocnik pokrzywdzonego będzie występować jako reprezentant oskarżyciela posiłkowego – konieczne jest zapewnienie realnej i efektywnej formy przedstawicielstwa, która będzie w toku całej rozprawy równoważyć ochronę uczestników postępowania najbardziej zainteresowanych jego wynikiem.

W tym kontekście należy podkreślić, że gwarancje procesowe dla małoletniego pokrzywdzonego muszą respektować zasadę równości broni. Uwzględnienie specyfiki spraw dotyczących pokrzywdzenia osób małoletnich, uwarunkowań, w jakich częstokroć dochodzi do tego popełnienia rodzaju przestępstw, skomplikowanych relacji między osobami najbliższymi (które mogą w procesie występować w układzie oskarżony – pokrzywdzony) czy wreszcie dyrektywa szczególnej ochrony małoletnich w procesie karnym wymaga, by pełnomocnik obligatoryjnie działał w toku całego postępowania.

Należy podkreślić, że niezwykle istotne byłoby jednak, aby ustawodawca, wprowadzając do k.p.k. instytucję pełnomocnika obligatoryjnego dla małoletniego pokrzywdzonego, poczynił dodatkowe zastrzeżenie, tożsame z aktualnie wynikającym z art. 99¹ k.r.o. w przypadku kuratora, dotyczące jego kwalifikacji.

Nie ulega bowiem wątpliwości, że pełnomocnik małoletniego pokrzywdzonego powinien być wysokiej klasy specjalistą, mającym wykształcenie oraz doświadczenie pozwalające mu na efektywną reprezentację pokrzywdzonego małoletniego. Pełnomocnik będzie reprezentował małoletniego pokrzywdzonego, a nie dorosłego pokrzywdzonego, dlatego też powinien posiadać wiedzę z zakresu m.in. funkcjonowania dzieci, w szczególności funkcjonowania dzieci w okresie po traumie związanej z popełnionym na ich szkodę przestępstwem, a także funkcjonowania dzieci i rodzin, w których stosowana jest przemoc, w tym przemoc seksualna.

Ponadto pełnomocnik powinien posiadać kompetencje ułatwiające kontakt (rozmowę) z dzieckiem. Jak wynika chociażby z analizy treści wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy²⁵ czy sprawozdania sporządzonego przez European Union Agency For Fundamental Rights (FRA)²⁶, dzieci, które uczestniczą w procedurach sądowych, niejednokrotnie nie mają poczucia, że są podmiotem tego postępowania, przede wszystkim ze względu na fakt, że nie są w trakcie postępowania wysłuchiwane. Co więcej, nie wyjaśnia im się, uwzględniając stopień ich dojrzałości (wiek) lub możliwości poznawcze, informacji do-

²⁵ Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom – Publications Office of the EU – <https://europa.eu>.

²⁶ Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States, European Union Agency for Fundamental Rights – <https://europa.eu>.

tyczących postępowania, ich pozycji w postępowaniu, przebiegu czynności czy możliwych scenariuszy zakończenia postępowania.

Warto dodać, że na kwestię specjalistycznego wykształcenia osób zatrudnionych w wymiarze sprawiedliwości, które mają kontakt z dziećmi zwraca uwagę również Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/EU²⁷, wskazując w preambule (pkt 61), jak i w art. 25, że z jednej strony urzędnicy, którzy mogą mieć bezpośredni kontakt z pokrzywdzonymi, a uczestniczący w postępowaniu karnym, jak i ci, którzy dokonują indywidualnej oceny pokrzywdzonych, w tym dzieci, pod względem ich szczególnych potrzeb, powinni mieć dostęp do odpowiednich ogólnych oraz specjalistycznych szkoleń na poziomie odpowiadającym ich kontaktom z pokrzywdzonymi, aby móc identyfikować ofiary i zajmować się nimi taktownie, z szacunkiem, w sposób profesjonalny i niedyskryminacyjny. Państwa członkowskie powinny zapewnić takie szkolenie dla służb policyjnych i pracowników wymiaru sprawiedliwości. Z drugiej zaś strony należy propagować szkolenia prawników, prokuratorów i sędziów oraz specjalistów udzielających wsparcia ofiarom lub służb świadczących usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej.

W omawianym zakresie odwołać można się również do przywołanych powyżej wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy, które co prawda nie są wiążącym aktem prawa międzynarodowego, ale stanowią wartościowe kompendium wiedzy o uprawnieniach, jakie winny przysługiwać dzieciom.

Zgodnie z wytyczną nr 14 niezbędne jest, aby wszystkie osoby zatrudnione przez wymiar sprawiedliwości i pracujące z dziećmi (policjanci, prokuratorzy, sędziowie, prawnicy, mediatorzy, pracownicy socjalni i inni specjaliści) odbywały szkolenia w zakresie umiejętności komunikacyjnych pod względem stosowania języka przyjaznego dziecku i pogłębiania wiedzy w dziedzinie psychologii dziecięcej. Podobnie wytyczna nr 39 zawiera wskazanie, że prawnicy reprezentujący dzieci powinni być przeszkoleni w dziedzinie praw dziecka i kwestii powiązanych oraz powinni dysponować odpowiednim poziomem wiedzy w tym zakresie, przechodzić ustawiczne, szczegółowe szkolenia i powinni umieć porozumiewać się z dziećmi na ich poziomie zrozumienia.

Mając na względzie fakt, że aktualnie na żadnym etapie edukacji – czy to na studiach, czy też w trakcie aplikacji – nie są prowadzone zajęcia dotyczące wskazanych powyżej zagadnień, postulować należałoby z jednej strony o wprowadzenie list zawierających dane osób, które mogą pełnić rolę pełnomocnika małoletniego w procesie karnym. Z drugiej zaś strony należałoby zobowiązać samorządy adwokackie i radcowskie do przeprowadzania szkoleń w tym zakresie, umożliwiając tym samym członkom izb, po spełnieniu odpowiednich warunków, możliwość wpisu na ww. listę.

²⁷ Dz.U. UE L 315/57 z 2012 r.

Należy jednak podkreślić, że musiałyby to być nowe listy, a nie wpisy w ramach aktualnie obowiązujących list obrońców i pełnomocników. W aktualnym stanie prawnym, z uwagi na odpowiednie stosowanie do pełnomocnika przepisów art. 81a § 1–3 k.p.k., tryb wyznaczania pełnomocnika z urzędu uregulowany jest w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2020 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy z urzędu²⁸. Zgodnie z treścią § 2 i 3 powołanego rozporządzenia, właściwe okręgowe rady adwokackie oraz rady okręgowych izb radców prawnych przedstawiają prezesom właściwych sądów wykazy adwokatów i radców prawnych uprawnionych do obrony w postępowaniu karnym według przepisów o ustroju adwokatury oraz ustawy o radcach prawnych, deklarujących gotowość udzielania oskarżonym pomocy prawnej z urzędu.

Powyższe oznacza, że na listach tych próżno szukać się tych adwokatów i radców prawnych, którzy nie będąc zainteresowanymi świadczeniem pomocy prawnej z urzędu oskarżonym, automatycznie zostają wykluczeni z kręgu osób, które mogłyby udzielać tego rodzaju pomocy pokrzywdzonym w postępowaniu karnym. Prezesi sądów nie prowadzą bowiem odrębnych list dla adwokatów i radców prawnych, którzy deklarują wyłącznie gotowość udzielania pomocy prawnej z urzędu w charakterze pełnomocnika.

Trzeba jednocześnie uwzględnić, że w przypadku części radców prawnych, którzy chcieliby świadczyć tego rodzaju pomoc prawną w postępowaniu karnym, obecna regulacja w ogóle wyklucza możliwość działania w charakterze pełnomocnika z urzędu. Zgodnie bowiem z treścią art. 8 ust. 6 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radach prawnych²⁹, pomoc prawna polegająca na występowaniu przez radcę prawnego w charakterze obrońcy w sprawach o przestępstwa i przestępstwa skarbowe może być świadczona w ramach wykonywania przez niego zawodu na podstawie umowy cywilnoprawnej, w kancelarii radcy prawnego oraz w spółce, o której mowa w ust. 1, pod warunkiem że radca prawny nie pozostaje w stosunku pracy, przy czym zakaz zatrudnienia nie dotyczy pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych.

Respektując powyższy zakaz, radcowie prawni pozostający w stosunku pracy nie mogą wpisać się na listę osób deklarujących gotowość udzielania oskarżonym pomocy prawnej z urzędu, a tym samym pozostają wykluczeni z kręgu radców prawnych, którzy mogą w postępowaniu karnym świadczyć pomoc prawną z urzędu w roli pełnomocnika. Tymczasem, część radców prawnych ze wskazanej grupy, choćby przez wzgląd na zatrudnienie w instytucjach świadczących pomoc prawną pokrzywdzonym, w tym instytucjach *non profit*, specjalizujących się w pomocy poszczególnym grupom pokrzywdzonych, mogłaby nie tylko być zainteresowana działaniem w charakterze pełno-

²⁸ Dz.U. poz. 1681.

²⁹ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 75.

mocnika małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, ale – przez wzgląd na posiadane kwalifikacje i doświadczenie zawodowe – zapewnić tego rodzaju pomoc, spełniając najwyższe standardy.

W powyższym kontekście należy dodatkowo postulować, by wpis na listę był możliwy wyłącznie po spełnieniu wysoko i szczegółowo zakreślonych wymagań, których posiadanie jest niezbędne, z jednej strony, do konstruowania aktywnej pozycji pełnomocnika procesowego jako niezależnego i silnego oraz właściwie merytorycznie przygotowanego podmiotu. Z drugiej zaś strony, brak tzw. kompetencji miękkich mógłby mieć negatywne konsekwencje, jeżeli chodzi o samego małoletniego pokrzywdzonego, zakładając, że pełnomocnik byłby zobowiązany do kontaktu z małoletnim pokrzywdzonym, co – mając na względzie potrzeby wyrażane przez małoletnich w tym zakresie – wydaje się być konieczne.

Na marginesie warto zaznaczyć, że planowana nowelizacja stanowi dobrą okazję, by w sposób adekwatny do wymaganych kompetencji, nakładu pracy i odpowiedzialności uregulować kwestię wynagrodzenia pełnomocnika obligatoryjnego. Odpowiednie stosowanie przepisów rozporządzeń dotyczących wynagrodzeń adwokatów i radców prawnych świadczących pomoc prawną z urzędu³⁰ oznaczałoby, że wysokiej klasy specjaliści nie otrzymaliby sprawiedliwej zapłaty za czynności podejmowane w imieniu i na rzecz pokrzywdzonych, nie wspominając o tym, iż dla części wykwalifikowanych pełnomocników obowiązujące stawki stanowiąc będą czynnik demotywujący do pełnienia tego rodzaju funkcji.

Biorąc pod uwagę treść aktualnie obowiązujących przepisów, bez wątpienia kwestia dotycząca reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym wymaga gruntownej nowelizacji szeregu przepisów i wprowadzenia nowych rozwiązań, które w sposób pełny i prawidłowy zapewniałyby pokrzywdzonemu należyłą ochronę. Dlatego też na duże uznanie zasługuje omawiana w niniejszym opracowaniu inicjatywa Ministerstwa Sprawiedliwości, tym bardziej że w przedstawionych wstępnie założeniach projekt ustawy ma nie tylko odnosić się do problemu reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego, lecz ma nieść za sobą szereg zmian w treści przepisów Kodeksu postępowania karnego, Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego czy Prawa o ustroju sądów powszechnych celem bardziej efektywnego osiągnięcia celów procesu karnego.

³⁰ Obecnie jest to rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. poz. 1714) oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. poz. 1715). Odpowiednio stosowane do pełnomocnika stawki oznaczają, że wynagrodzenie kształtuje się na poziomie 300 zł za reprezentację pokrzywdzonego w śledztwie, 420 zł za reprezentację przed sądem rejonowym, 600 zł za reprezentację przed sądem okręgowym, zaś jedynie 25% tych stawek za dokonanie określonej czynności w toku postępowania sądowego.

Wykaz literatury

- Beisert M., *Kazirodztwo. Rodzice w roli sprawców*, Scholar, Warszawa 2004.
- Cora Ł., *Przesłuchanie konfrontacyjne małoletniego w procesie karnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2018, nr 41.
- Drozd A., *Analiza wybranych aspektów funkcjonowania instytucji pełnomocnika w kontradyktoryjnym procesie karnym*, [w:] A. Lach (red.), *Postępowanie dowodowe w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, Toruń 2014.
- Drozd A., *Realizacja interesów pokrzywdzonego w trybach konsensualnych*, [w:] T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski (red.), *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Działocha K., Jarosz-Ukowska S., *Wykonywanie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w praktyce konstytucyjnej organów państwa*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2013.
- Flis-Świeczkowska M., *Kurator procesowy jako pełnomocnik dziecka w procesie karnym?*, [w:] M. Różański (red.), *Prawo w służbie ochrony dzieci: ustawodawstwo, praktyka, wyzwania*, WPiA, Olsztyn 2020.
- Gil D., *Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego w polskim procesie karnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Gostyński Z., Zabłocki S. (red.), *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2003.
- Izdebska A., Pilarczyk K., *Wykorzystanie seksualne dziecka – wyniki Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania Praktyka” 2019, nr 3.
- Kulesza C., *Rola pełnomocnika w ochronie praw pokrzywdzonego*, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Wiktymizacja wtórna. Geneza, istota i rola w przekształceniu polityki traktowania ofiar przestępstw*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Malarewicz-Jakubów J., *Wybrane prawne aspekty przesłuchania małoletniego w charakterze świadka w postępowaniu karnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2018, nr 39.
- Posnow W., *Pełnomocnik w procesie karnym*, [w:] L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. II, Wyd. UW, Wrocław 1997.
- Stefański R.A., *Nieukończenie przez oskarżonego 18 lat*, [w:] P. Wiliński (red.), *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, Warszawa 2015, LEX.
- Steinborn S., [w:] J. Grajewski, P. Rogoziński, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, 2016, LEX, art. 79.
- Szpunar A., *Stanowisko prawne pełnomocnika*, „Przegląd Notarialny” 1949, nr 1–2.
- Trocha O., *Udział małoletnich w postępowaniu karnym z art. 207 k.k. Raport z badań aktowych*, Fundacja „Dzieci Niczyje”, Warszawa 2014.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Włodarczyk J., *Przemoc w rodzinie – wyniki Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka” 2019, nr 3.
- Włodarczyk J., *Przemoc wobec dzieci. Dzieci się liczą – raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka” 2017, nr 1.
- Wójcik S., *Postawy wobec kar fizycznych i ich stosowanie w sześciu krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Wyniki międzynarodowego badania „The Problem of Child Abuse”*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka” 2013, nr 4.

Wójcik S., *Przemoc fizyczna wobec dzieci*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka” 2012, nr 2.

Zachuta A., *Bezpłatna pomoc prawna z urzędu w procesie karnym (art. 78 § 1 k.p.k.)*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 7–8.

Summary

Attorney of the minor victim in criminal proceedings – *de lege ferenda* demands

Key words: criminal proceeding, minor victim, attorney, mandatory attorney, *guardiam ad litem*.

The article is a kind of a response to the press conferences organised by the Ministry of Justice on the 21st February 2021 announcing, that Ministry of Justice had prepared complementary project of 21 changes in the legislation, make the law more child-friendly. The aim of the study is to identify the areas of representation of minor victims that need to be changed. The study contains numerous *de lege ferenda* demands concerning changes in the rules regulating the issue of representing a child in a criminal proceeding. The author proposes for example, simplification and harmonisation of issues of representation of minor victims, and thereby resignation from the participation of the guardian ad litem in the criminal proceeding, while introducing an institution of mandatory attorney.

